

Pekka Häyhä: Suurten ikäluokkien vapaaehtoistyö

Hyvää laskiaistiistaita ja kansainvälistä naistenpäivää!

Näin Euroopan vapaaehtoistoiminnan teemavuonna on paikallaan nostaa keskusteluun, suunnitteluun ja käytännön ideointiin ja toteutukseen suurten ikäluokkien, ikääntyvien ihmisten, seniorien mahdollisuudet nuorisotyössä isona monin paikoin uutena resurssina.

Hiljattain Helsingin Sanomat uutisoi Ruralia-instituutin tuoreen tutkimuksen, jossa korostettiin vapaaehtoistyön olevan julkisella sektorilla tehtyä palkkatyötä tehokkaampaa. Sen vapaaehtoistyön väitettiin tuovan merkittäviä säästöjä yhteiskunnalle. Näin varmasti onkin. Totean vain sen, että näitä kahta tapaa tehdä työtä ei pidä asettaa vastakkain, vaan nähdä mahdollisuutena ammatti-ihmisten ja vapaaehtoisten toimiminen yhdessä. Ei pidä myöskään olettaa, että vapaaehtoistyöllä voitaisiin korvata ammattimainen palkkatyö.

Olisi nähtävä niin, että vapaaehtoistyö voi olla lisäresurssi palkkatyön tekijän rinnalla. Artikkelissa kerrottiin MML:n, Pelastusalan keskusliiton, 4H:n ja SPR:n piirissä tehtävän 11 miljoonaa tuntia vapaaehtoistyötä vuodessa. Kaikkiaan kansalaisjärjestöissä ja muussa niiden ulkopuolisessa toiminnassa tuntimäärät ovat valtavat. Myös lasten ja nuorten järjestöissä tehdään mittava tuntimäärä vapaaehtoistyötä. Kuitenkin nykyisen työelämän hektisyys vaatii tekijältään niin paljon, että ihmisillä ei ole aikaa sitoutua vapaaehtoistyöhön kovin pitkiksi ajoiksi. Tästä ja monista muista syistä on katseita käännettävä ikääntyvien ihmisten, suurten ikäluokkien suuntaan.

Suuret ikäluokat syntyivät 1945–1950 välisenä aikana. Tuolloin maahamme syntyi kaikkiaan lähes 620 000 ihmistä. Suurimmat ikäluokat syntyivät vuosina 1947 (vähän yli 108 000 lasta) ja 1948 (107 759 lasta). Vertailun vuoksi joitakin lukuja myöhemmiltä vuosilta; 1990/65 659, 1995/63 067 ja vuonna 2000/52 074 lasta. Syntyvyys kääntyi sodan jälkeisten vuosien jälkeen merkittävään laskuun.

Ikääntyviä ihmisiä ei pidä käsitellä yhtenä ryhmänä, vanhuksina tai eläkeläisinä, sillä eläkeläisinä voi olla varsin monen ikäisiä. Juuri uutisoitiin, että alle 30-vuotiaita nuoria jää yhä enenevässä määrin sairaseläkkeelle. Ikääntyvät ihmiset voidaan paremminkin jakaa kahteen ryhmään: kolmannen iän aktiivisiin ja omatoimisiin kansalaisiin sekä tukea ja hoivaa tarvitseviin ihmisiin. On toivottavaa myös, että ei lyödä kiilaa ikäryhmien väliin. Tavoitteena voisi olla kolmannen iän jatkuminen mahdollisimman pitkään ja hoivavaiheen mahdollisimman lyhyeen. Elinikäodote on kasvanut viime vuosina jopa niin, että miehet ovat tavoittaneet naisia tässä asiassa.

Isona ongelmana näen kuitenkin ikääntyvän väestön sosiaalisen syrjäytymisen, yksinäisyyden ja sen tuomat monet ongelmat. Aurinkorannikolla asustaa 20.000 suomalaista ikäihmistä, joiden suurin ongelma on juuri yksinäisyys. Sinne Suomi lähettää sosiaalityöntekijän.

Ikääntyminen pitäisi nähdä voimavarana. Se voi tarkoittaa:

- 1) kokemusta ja viisautta,
- 2) ikääntymisen asiantuntijuutta,
- 3) iän myötä syntyneitä arvokkaita ihmissuhteita, ja ehkä tärkeimpänä
- 4) ikääntyvillä on tietoja, taitoja ja yllättäviä voimavaroja, joita aina ei edes tunnisteta.

On myös tärkeää muistaa, että suuret ikäluokat ja ikäihmiset eivät ole pelkästään rasite. Seniorikansalaisten asema huoltosuhteen negatiivisena tekijänä on kyseenalaistumassa. Viime vuosina on ollut voimakkaasti esillä eläkepommei, työurien pidentäminen, terveydenhoidon suuret haasteet jne. Puhutaan huoltosuhteen heikkenemisestä. Kuitenkin esimerkiksi taloudellisessa mielessä ikäihmisistä suurin osa on varsin varakkaita ja jopa halukkaita kuluttamaan. Noin 80 % pankkitalletuksista on yli 60-vuotiaiden tileillä, yhteensä noin 50 miljardia euroa. Suurella osalla ikäihmisistä on myös omistusasunto, kesämökki jne. Syynä tähän lienevät pitkät työurat, työeläkkeiden parantuminen ja perintöjen karttuminen. On melkoisen varmaa, että iso osa tulee käyttämään varojaan ostamalla terveydenhuollon lisäpalveluja, matkailu- ja ravintolapalveluja jne. Tämä jos mikään tulisi nähdä nuoria ikäluokkia työllistävänä tekijänä. On ymmärrettävää, että pitkän ja monin paikoin raskaan, työuran jälkeen ihminen haluaa tehdä sellaisia asioita, joista työssä ollessaan ei voinut edes haaveksia. Edellisestä huolimatta seniorikansalaisten voimavarat jäävät pääosin käyttämättä. Tarvitaan sosiokulttuurisia innostajia nostamaan yhä useampi seniori vapaaehtoistyöhön voimavarojensa ja taitojen rajoissa.

Vapaaehtoistyö kanavoituu nykyisin pääasiassa järjestöjen ja yhdistysten kautta. Ja se on nykyisellään muihin väestöryhmiin nähden mittavaa. Tosin se kanavoituu pääosin organisoituna oman ikäryhmän hyväksi (eläkeläisryhmät, ikäihmisten ryhmät jne.). Nyt onkin viisautta miettiä keinoja miten tätä isoa voimavaraa voidaan hyödyntää mielekkäällä tavalla lasten ja nuorten elämän parantamiseen nuorisotyössä. Miten kansalaisjärjestöt voivat huomioida suuret ikäluokat ja väestökehityksen:

Siitä voi seurata yhteisöille:

- saavat uusia jäseniä,
- uutta osaamista, tietoa ja taitoa,
- uusia ideoita,
- uusia toimintamuotoja,
- lisää voimavaroja.

Yhdistykset voivat olla merkittävä kanava hiljaisen tiedon jakamisessa ja eteenpäin siirtämisessä. Yhteisöllisyys kasvaa. Ne järjestöt, joissa luonnollisesti tapahtuu sukupolvista kohtaamista ovat luontevasti mahdollisia rekrytoimaan ikäihmisiä harjoittamaansa nuorisotyöhön.

Olen tehnyt työurani Settlementiliikkeen nuorisotyön johtajana. Toteutimme paljon nuorisotyöhankkeita, joissa seniori-ikäiset ja ikäihmiset olivat vapaaehtoisina keskeisessä roolissa, esimerkiksi Tansanian työleirit, joilla eri-ikäiset eri alojen ammattilaiset olivat yhdessä kyläläisten kanssa kouluja rakentamassa. Esimerkkinä voidaan mainita myös OPM:n tukemat nuorten työttömien työleirit, joissa nuoret työskentelivät metsäkämpällä Lapissa seniori-ikäihmisten työparina kahdeksan päivän leireillä. Tämän päivän polttavaan ongelmaan, nuorten laajamittaisiin talousvaikeuksiin, kehitimme Haltsaa-proggiksen, vertaistalousneuvontaa nuorille. Siinä työntekijämme organisoivat talousvaikeuksissa olevan nuoren ja koulutetun seniorikäisen vapaaehtoisen yhteen kulkemaan yhdessä monialaisten vaikeiden aikojen yli.

Nuorten johtamien omien järjestöjen osalta asia ei ole aivan yksinkertainen, sitä pitää pohtia monelta kantilta:

- 1) Haluavatko nuoret omaan järjestöönsä senioritoimijoita?
- 2) Rajoittaako seniorien mukanaolo nuorten luovuutta tehdä omana oivalluksenaan jo monesti keksittyjä asioita uusina?

Kuitenkin uskon, että yhdistyksen tehtäviä jaettaessa voisi kokeilla työpariajattelua: taloudenhoitajat, kalustovastaavat, sihteeri jne. – nuori ja seniori yhdessä. Tällä

voitaisiin saada aikaan se, että työt eivät kasaannu ja rasita yksitä ja samoja ihmisiä liikaa. Kasaantumislmiö lienee meille monelle tuttu ikävä piirre toimintaympäristöissämme.

Myös nuorisjärjestöjen jäsenistön ikärakennetta pitäisi katsoa niin, että nämä iäkkäämmät jäsenet voidaan tilastoida resurssijäseniksi, mikä ei saisi vaikuttaa nuorisoyhdistyksen tukeen kunta- tai valtakunnan tasolla. Kuntien nuorisotoimen osalta voisi ajatella vapaaehtoisia senioreita monella tapaa päätoimisten palkkatyöntekijöiden rinnalle. Tuoreena esimerkkinä Helsingin nuorisosiankeskuksen viimeisyksyinen rekrytointi, jossa aikuisia vapaaehtoisia etsittiin nuorisotaloille koulutettujen työntekijöiden rinnalle. Pitäisin tätä avauksena koskemaan myös seniori-ikäisiä vapaaehtoisia. Koulutoimen osalta voisi ajatella, että seniorikäiset voisivat olla leirikouluissa, tapahtumissa ja muissa vastaavissa mukana.

Sosiaalitoimen osalta voisi ajatella huostaan otettujen lasten tapauksissa varamummoina ja -pappoina toimimista. Tiedämme kaikki hyvin, että huostaanottojen määrät ovat viime vuosina lisääntyneet huomattavasti, monien lasten ja nuorten kohdalla ei ole vastuullisia vanhempia tai isovanhempia lainkaan. Tässäkin tapauksessa yhteistyö palkkatyöntekijöiden ja vapaaehtoisten välillä on keskeistä ja hyviä tuloksia tuottavaa.

Viimeisimpänä ehdotuksena esitän sitä, että järjestöt, kunnat ja valtiovalta käynnistäisivät näin vapaaehtoisuuden vuonna "lapset, nuoret ja seniorit" -hankkeen, jossa ponnekkaasti etsittäisiin käytännön toimintatapoja lisätä sukupolvista kohtaamista, hyödyntää seniorien osaamista, elämäkokemusta, erilaisen arvopohjan omaavia kohtamaan ja kunnioittamaan toisiaan. Tällä voitaisiin saavuttaa varmuudella ainakin "yhteiskuntarauhaa".

On myös tärkeää muistaa, että tämän tyyppinen toiminta ei ole yksipuolista ja yksisuuntaista. Sen tulee olla vuorovaikutteista, toisistaan oppimista. Lapset ja nuoret voivat olla myös antavana osapuolena vaikkapa tietoyhteiskunnan alueella. Mikäli nuorisotyön vapaaehtoistoimintaan osallistuvien seniorien määrä kasvaa, jota toivon, lisääntyy vapaaehtoistoiminnan koordinoinnin, ohjaamisen ja johtamisen tarve. Myös vapaaehtoisten koulutus ja virkistystoiminta tarvitsevat resursseja. Tärkeää on myös muistaa vapaaehtoisten rekrytoinnissa se, että tehtäviin ei hakeudu väärillä motiiveilla toimivia ihmisiä. Rikostaustat on ehdottomasti selvitettävä. Myös tulee varmentua siitä, että seniorit eivät hakeudu omien ongelmiansa vuoksi toimintaan tarjoimaan itseään nuorten kautta.

Kaikki tämän vaatii resursseja kunnissa, järjestöissä ja miksei valtiovallankin piirissä. Ministeriö tai Allianssi voisi palkata tämän toiminnan kehittäjän yhdessä järjestöjen kanssa, samoin kunnat voisivat määrittää kenen tehtäviin tämän työn kehittäminen kuuluu tai satsata yhden päätoimisen työntekijän tähän tehtävään. Mutta uskon myös siihen, että nykyisillä resursseilla pitkälti pystytään tätä asiaa viemään suotuisasti eteenpäin.

Uskon maassamme harjoitettavaan nuorisotyöhön ja sen vaikuttavuuteen, iloitsen myös siitä, että resursseja on viime vuosina saatu työhön lisää. Kannan kuitenkin suurta huolta siitä, että perustason, kuntatason, osalta olisi paljon vielä tehtävissä, jotta siellä, missä nuoret ovat, olisi parhaat resurssit, työntekijät ja vapaaehtoiset – seniorit mukaan lukien.